

Hadet kan man ikke bruge til noget

Stiften.dk Tillægget FRI lørdag den 25. april 2009

Af. Pia Richter

En enkelt nat kan få afgørende indflydelse på et helt liv, også selv om man ikke kan huske den. Det ved Edith Petersen, som blev smidt i fangelejr og voldtaget af sine japanske fangevogtere, da hun bare var 13 år. I dag er hun en livsglad kvinde på 80, som lever i nuet og tror på fremtiden. Og så tror hun godheden, fortæller hun Pia Richter. Det er det stof, en overlever er gjort af.

Det er 63 år siden, hun blev befriet. Alligevel kan Edith stadig huske forfærdende meget fra fangenskabets bag pigtråden i den grønne jungle. Hun kan huske, hvor tæt de lå, de tilfangetagne kvinder og børn. Hun kan uden problemer genkalde fornemmelsen af sulten, der gnavede. De uhumske, gamle majs, de måtte tvinge i sig. Brøndvandet med døde slanger i. Angsten. Ydmygelsen. De bøjede nakker, som fangevogterne krævede at blive mødt med.

Hun kan også huske, hvordan hun vågnede op den første morgen med forfærdelige smerter i sit kvæstede underliv.

Men hun har nådigt glemt smerternes årsag. Hun ved ikke, hvordan de japanske fangevogter forgreb sig på hende og eller hvor mange de var.

Hun ved bare, det var den dag, hendes barndom fik en brat slutning og næsten fire års fangenskab begyndte.

Det var 16. januar 1942. Hun var 13 år.

»Jeg kan se mig selv sidde under et træ og bare glo, glo, glo. Jeg var knækket. Jeg spiste ingenting. Det var først senere, jeg mærkede sulten. I begyndelsen mærkede jeg ingenting. Kun smerten fra mine kvæstelser. I dag kan jeg se, jeg var røget ud i en depression. Men der var ingen hjælp at hente. Nogen må have vidst, hvad der var galt med mig. Men nej, der var ingen, der nogen sinde talte med mig om det forfærdelige, jeg havde oplevet. Nej, nej, nej,« siger Edith Petersen, stille.

Så ler hun varmt. Glæden stråler fra hende.

»Nå, det er også ligemeget. Jeg er kommet videre,« erklærer Edith.

Det er et udsagn, hun vender tilbage til igen og igen. Sammen med et »Pyt!«

Ind imellem bliver det suppleret med et: »Jeg må være født under en heldig stjerne«. Og mere varm latter. Især hvis hendes samtalepartner spærrer gluggerne op i overraskelse over udsagnet.

En heldig stjerne?

Når man mister sin far som barn. Når man bliver smidt i fangelejr med sin mor og sine mindre søskende og berøvet de afgørende og sårbare teenage-år, hvor man lige skal til at skabe sin egen identitet? Når man bliver voldtaget af sine fangevogtere og lider så meget fysisk overlast, at det kommer til at forfølge én i årevis og koste endeløse læge- og hospitalsbesøg og operationer. Når man får et liv med en udslidt krop, og bliver ramt af blodpropper og brystkræft. Når ...

Familien skal kende historien

»Jeg er jo kommet videre,« gentager Edith, som i dag er en lattermild kvinde på 80 med to børn og seks dejlige børnebørn.

De har altid kendt brudstykker af deres mors og bedstemors historie. Men de kom først for nylig til at kende den i sin fulde længe, fra den dag Edith kom til verden på Java som første barn af en århusiansk forretningsmand og hollandsk lærerinde og til i dag.

Efter selv at have forsøgt sig fik Edith Petersen i 2007 hjælp fra journalist John Lykkegaard til at skrive sine erindringer.

De 13 sider, hun havde fået fyldt med lidt besvær, fordi dansk er hendes andet sprog efter hollandsk, voksede i løbet af nogle måneder til 64 siders åndeløs læsning for de uindviede.

Hun valgte titlen »Tilbageblik« til sine erindringer, fik dem trykt i 33 eksemplarer og fordelte dem til de nærmeste. En håndfuld bøger ligger stadig og venter på, at børnebørnene fylder 18. Så skal de have deres egen.

»Jeg havde aldrig før fortalt nogen min historie derfra og hertil. I mine børns opvækst er min livshistorie jo ikke interessant. Men situationen har ind i mellem krævet, at jeg dykkede ned i fortiden og fortalte om bestemte begivenheder. På den måde har de fået små bidder. Men så en dag, sagde min datter Christine, du skal skrive det hele ned, mor. Det er jeg rigtig glad for. Og jeg er glad for, at jeg har fået det gjort«.

Hun banker med pegefingern på omslaget, hvor en ung Edith smiler til omgivelserne:

»På en måde har den her også handlet om at komme videre«.

En nat med livslang betydning

Voldtægten fylder kun en linje. Men den ligger bag alt, hvad Edith har oplevet efterfølgende. Den er forklaringen på de mange år, den ellers tillidsfulde unge kvinde kun kunne møde mænd med angst og mistro. Det gik langsomt op for hende, da hun kom ind på Jysk Børnehaveseminarium og kom i kontakt med øjenåbnende fag som psykologi og praktisk pædagogik.

Den har også i et vist omfang haft indflydelse på forholdet til hendes mor. Og på flugten til det nye liv i et nyt land, Canada, som Edith i dag ikke tøver med at kalde den bedste beslutning i hendes liv. For der kunne hun begynde forfra på den identitetsdannelse, som hun blev frarøvet i fangenskabets så mange år tidligere.

Det tog hende mange år at komme sig oven på sine oplevelser under krigen. Meget af kraften, hun skulle bruge til at rejse sig igen, har hun selv måttet finde frem. Men hun sender også taknemmelige tanker til en lille håndfuld mennesker omkring hende, der har haft stor betydning for hendes senere liv. Hendes mor, som levede til hun blev 101, kunne ikke selv yde den nødvendige støtte. Men Edith bebrejder hende ikke noget i dag. Hun havde det jo heller ikke nemt, glatter den voksne datter ud i dag.

»Min mor kæmpede for at holde japanerne væk om natten. Jeg så undertøjet om morgenen, som var revet i stykker. Hun spurgte aldrig, hvordan jeg havde det. Men hvis jeg ikke selv kunne huske det, var det måske også synd? Jeg ved ikke. Det var ikke noget, der nogen sinde blev sat ord på. Men hun havde det også svært. Husk på, hun havde mistet sin mand,« fortæller Edith uden at tænke på, at det samtidig betød, at en lille mishandlet pige hverken kunne få hjælp fra sin far eller sin mor.

I Aarhus Oliefabriks tjeneste

Få uger efter at japanerne havde bombet Pearl Harbor, kom 2. Verdenskrig til øen Celebes (i dag: Sulawesi) i kolonien Hollandsk Ostindien, hvor Ediths far arbejdede som filialbestyrer for Aarhus Oliefabrik.

Han opkøbte kobra, som er tørrede kokoskerner, der kan presses olie af til sæber og margarine, og fik det afskibet til Europa.

Familien var velhavende, og Edith og hendes søskende havde en behagelig og sorgfri tilværelse med rent tøj hver dag, tjenestefolk og masser af plads til leg i den spændende natur. Det var et barndomsliv i frihed under ansvar. Og under forstående tjenestefolks opsyn.

Edith og hendes søskende legede både med de andre europæiske børn og med tjenestefolkenes børn, som lærte dem den lokale variant af malaysisk.

Huset lå ved stranden, og om morgenen sprang de glade ud af sengen for at løbe ned til vandet og se, hvad fiskerne havde fanget.

De formede runde bolde af gummi tappet fra gummitræerne og legede med dem. Eller samlede nødder op, som var faldet ned fra naboens høje træer, knækkede skallerne på dem med en sten og gnaskede dem fornøjet i sig.

Det fik alt sammen en ende, da japanerne efter bombardementet på Hawai i december fortsatte mod Phillippinerne og den hollandske koloni, som senere blev til staten Indonesien.

Familien blev splittet. Edith, hendes mor og to små søskende blev taget til fange af japanerne og anede ikke, hvor deres far og mand var. Først efter nogle måneder lykkedes det en af familiens indfødte tjenestefolk at komme hen til et hul i pigtråden og fortælle, hvad der var sket.

Efter at have hjulpet til med at evakuere så mange som muligt, havde Ediths far selv sat sig bag rattet i en bil og fyldt den op med tre andre for at søge tilflugt i bjergene. Han nåede ikke langt, før han blev opdaget og standset. Ediths far var blevet stukket med bajonet og skudt ned af de japanske belejrerere og efterladt i vejsiden. Han blev kun 42 år.

Ingen plads til bitterhed

»Du må da hade japanerne, er der tit nogen der siger til mig. Men det gør jeg da ikke. Det kan da ikke nytte noget. Jeg kan sagtens møde en japaner på tennisbanen, som jeg gjorde, da jeg boede i Canada, og have det sjovt med ham. Vi er alle forskellige, og han kan jo ikke gøre for, at han er japaner. Jeg ved godt, der er mange, der ikke ville have det sådan, men så er det fordi, de hænger fast i fortiden. Det kan ikke nytte noget at bære nag, for så kommer man ikke videre i livet. Jeg har fået det ud alt sammen,« siger Edith.

Måske er det forklaringen på, at de 80 år, Edith Petersen efterhånden har rundet, ser ud til at være gået blidt hen over hende.

Ikke en gang med lup er det muligt at spore et eneste drag af bitterhed i hendes ansigt. Kun livsglad ro og harmoni.

Hun bevarer begge dele, mens hun trækker flere blødende bidder af sin historie frem og fortæller løs. Det gør hun gerne, når der er bud efter hende. Også selv om hun skulle få en reaktion, som den hun for nylig blev mødt med på Seniorcentret Saxild Strand. Pludselig, mens hun var midt i at gengive de gruppvækkende minder fra den japanske fangelejr, var der en mand på 90, der vredt afbrød hende:

»Hvornår er du færdig?«

De andre tilhørere blev tossede, men Edith fortalte roligt, at det ville tage cirka tyve minutter, og hvis det var for længe for ham at vente, så var han velkommen til at gå. Han blev dog siddende, indtil hun kom til spørgsmålene. Næste dag sagde han undskyld.

»Han har også oplevet krigen. Måske har han noget med i sin rygsæk, han aldrig er kommet af med. Og når jeg så fortæller, kan han ikke tage det. »Jeg bliver så hidsig« sagde han til mig. Det må ikke være rart«.

Det hjælp at tegne

13-årige Edith blev tyndere og tyndere i japanernes fangenskab. Til sidst var der nogle af de ældre kvinder i lejren, der tog fat i hendes mor og sagde, hun måtte gøre noget. Ellers ville hun miste sin datter. Så Ediths mor begyndte at proppe mad i den deprimerede pige. Sådan fik kroppen føde, så den langsomt kunne heles. Det var straks værre med den sårede sjæl.

Men en dag tog en af lejrens ældre kvinder, en præstekone, Ediths mor havde søgt råd hos, den magre og mutte pige under armen for at lære hende at tegne.

»Prøv at tegne et græsstrå, sagde hun til mig. Jeg husker det helt tydeligt. Det var fantastisk, og det var det, der fik mig ud af mørket. Bare det at sidde ved siden af en, der var interesseret i mig, og synke ind i sig selv. Sådan fik jeg bearbejdet noget af det, jeg havde i mig. Noget, som var forkert i mig. Jeg var ikke selv klar over det, for det skete ubevidst, men det var den rene terapi for mig,« siger Edith, som er sikker på, at det er grunden, til at hun har holdt fast i det kreative lige siden.

På væggene i hjemmet i Højbjerg, hvor hun i dag bor alene, hænger flere akvareller, hun har malet. Hun har også altid nydt at være sammen med børn, fortælle dem eventyr, spille teater med dem, synge og spille.

Det sidste år i fangenskab fik hun en veninde i lejren, som var en fem-seks år ældre end hende selv. Gladys bliver som en omsorgsfuld storesøster for Edith. De to kan snakke sammen om friheden, de var overbeviste om, de en gang skulle vende tilbage til. Og alt det, de drømte om at bruge den til.

Efter krigen kommer de fra hinanden. Mens Gladys kommer til Holland, tager Ediths mor sin lille familie med til Danmark, sin afdøde mands hjemland.

Dansker uden ordentligt sprog

Det havde altid været meningen, at børnene skulle have en dansk uddannelse. Allerede da Edith kun var 11 år og familien var hjemme på besøg i 1939 havde det været på tale, at hun skulle være blevet tilbage for at bo hos sin faster og gå i dansk skole. Men hendes mor syntes, det var for tidligt.

Nu stod hun i stedet på dansk jord som 17-årig. Med et barns skikkelse og fuldvoksne sår. Tilknappet og usikker. Og uden at kunne et ord dansk.

Hun blev sendt på Egå Efterskole for at få rettet op på noget af det. Hun havde egentlig glemt meget fra selve opholdet, men for nylig fik hun det meste genopfrisket.

»Tænk, er det ikke mærkeligt. For nogle uger siden var der pludselig tre kvinder, der ringede på min dør. Det var elever fra efterskolen, som havde hørt min historie, og de kom for at fortælle, de godt kunne huske mig. »Vi var sådan nogle fnisende teenagere, du var altid så alvorlig. Nu forstår vi alting meget bedre,« sagde de til mig. Det var rigtigt rart at møde dem igen, 63 år efter,« smiler Edith.

Opholdet på Egå Efterskole indledte årene, hvor mistillid til den voksne verden og manglende selvtillid tyngede hende.

Det lysnede først i 1956. Ved et tilfælde fik Edith nemlig kontakt til sin gamle veninde fra fangelejren, som hun aldrig havde fået udvekslet adresser med, da de efter befrielsen blev fløjet til Australien og derfra videre til Europa.

Gladys var emigreret til Canada og opfordrede Edith til at gøre det samme:

»Her er frit og godt,« forlød det. Og sådan oplevede Edith det også.

Reddet fra barnløshed

Canada blev Ediths redning, det er hun ikke i tvivl om i dag. Ikke bare fordi hun pludselig turde ranke ryggen og ytre sig, men også fordi de canadiske læger, som hun hurtigt fik akut brug for, viste en kompetent omsorg for Edith, som hun ikke syntes hun havde mødt i Danmark.

De fandt flere skavanker, hun burde have været i behandling for. For eksempel opdagede de, at hendes skjoldbruskkirtel ikke fungerede, så hun havde brug for hormontilførsel.

Da hun var 30, fik hun at vide, hun skulle have sin livmoder fjernet, fordi den ikke virkede sund. Men efter operationen vågnede hun op til en god besked. Hendes livmorder var i orden, men den ene æggeleder var ødelagt, og den var blevet fjernet.

»Hvis ikke jeg var kommet til Canada, tror jeg ikke, jeg havde oplevet min 80 års fødselsdag,« siger Edith.

Måske.

Og hvis ikke Edith var kommet til Canada, havde hun måske heller aldrig fået lukket den livsglade og tillidsfulde pige, der bor inderst inde i hende, ud igen.

Hun havde måske heller aldrig mødt sin mand, Børge. Eller fået børn.

Men pludselig en dag var han der jo, manden, Edith kunne falde for, fordi han både var sjov og rar og havde reelle hensigter. De mødtes på båden fra Danmark, hvor de begge havde været på ferie, på vej hjem til Canada, hvor de begge havde slået sig ned.

»Så det var en Love Boat,« mener Edith. Hun var 33. Hendes mand seks år ældre. De fik 27 gode år sammen, før han døde. Og to børn, til Ediths overraskelse.

»Jeg havde aldrig troet, jeg skulle have børn. I mange år var jeg angst for det. Jeg syntes, verden så forfærdelig ud. Jeg havde jo set, hvordan Europa var blevet bombet i grus, fra Antwerpen over London til

Hamborg. Siden troede jeg slet ikke, det kunne lade sig gøre. Børge vidste det godt, men han ville have mig alligevel. Vi kunne jo bare adoptere, mente han«.

Det blev der ikke brug for. Den 11. september 1964 blev Edith mor for første gang. Kort efter flyttede den lille familie tilbage til Danmark, og få år senere fik Christine en lillebror. Da var Edith næsten 40 år.

»Jeg har været privilegeret,« siger hun. For det er sådan, hun føler sig, trods al den modgang, hun har mødt i livet.

Efter at hun er begyndt tage ud og fortælle om sit liv, er hun blevet klar til at gå et lag dybere i sig selv. Hun har ledt efter en forklaring på, at det er lykkedes hende at komme ud af mørket, hver gang det har sænket sig.

En ting er arbejdet med det kreative. Hun er fuldt overbevist om, at det er noget af det, der har hjulpet hende ud på den anden side. Men hun har også fundet overlevelseskraften i sin tro. Sin tro på livet. På en skaber. På det gode.

Troen på den udødelig sjæl i mennesket

»Der er en spiritualitet i mig. Jeg tror på noget, jeg tror på fremtiden. Det er noget, der kommer fra min opvækst, hvor jeg både mødte buddhisme, islam, naturreligioner og kristendom. I østen var der for eksempel en pige, som havde fået et navn af sin mor, der betød »Smid hende ud«. Det kunne jeg jo ikke forstå, for jeg vidste, hendes mor elskede hende højt. Men hun havde mistet sin første datter og nu var hun bange for at miste nummer to. Ånderne måtte ikke tro, hun var for glad for hende, for så ville de tage hende også. Derfor fik hun det underlige navn. Når man møder så meget forskelligt at tro på, så begynder man at tænke, hvad har vi til fælles? Der er noget i os, som er evigt. Vi har en sjæl, som er udødelig. Det tror jeg på. Og så har man automatisk en tro på fremtiden. Og på mennesket. Det er også derfor, mine egne børn blev sendt på i Rudolf Steiner-skole. Der prøver de at få fat i mennesket først«.

Samme rummelighed, som Edith omfatter trosbegrebet med, gælder også hendes tilhørsforhold i verden. Hun føler sig ikke udelukkende som dansker eller hollænder - eller dansk-hollænder for den sags skyld. Kvinden, som også har skotske og tysk-afrikanske aner, og en dråbe eksotisk hottentot-blod formentlig, som Edith siger med skævt smil, føler sig mest af alt som kosmopolit.

Hun definerer det sådan her:

»Jeg føler mig hjemme hvor som helst. Jeg er ikke blevet rodløs. Jeg hører med til jorden«.

Og her på jorden har hun tænkt sig at blive så længe som muligt.

Hun har allerede én gang haft muligheden for at slippe det jordiske liv og måske fortsætte til noget andet og bedre. Men hun valgte livet.

For snart fem år siden faldt hun om med en blodprop. Hendes søn fandt hende hjemme på gulvet i stuen 26 timer senere og fik hende på hospitalet.

For sent, frygtede lægerne. Men Edith var ikke klar til at slippe livet.

Lyset, som mange med nærdødsoplevelser kan fortælle om, så hun aldrig. Men hun hørte en stemme, der tre gange spurgte hende, om hun ville med op i himlen. Tre gange svarede hun nej. Det var ikke tid.

Tre dage senere slog Edith øjnene op og kunne genkende alle, der stod rundt om sengen og så triste ud, fordi de havde fået at vide, hun ville vågne som en grønsag. Hvis hun da overhovedet nogensinde ville vågne.

»Min søn havde hørt mig sige nej tre gange. Er det ikke mærkeligt? Det strider mod enhver naturvidenskabelig forklaring, men efter min blodprop er jeg også blevet bedre til dansk end jeg nogensinde har været før. Jeg taler det med langt mindre accent end tidligere. Og jeg kan huske alting meget bedre. Jeg tror på livet, og på godheden, det er derfor, jeg er her endnu«.